

resése a gazdasági élet anyagi jelenségei alatt. Szekfű főcélja pedig „bemutatni azon hatást, melyet lelki tényezők, faji, öröklött sajátások gyakorolnak a gazdasági életre“. Ehhez szolgál neki mintegy példának a magyar bortermelés XVIII—XIX. századi története. Mind maga a tétel elméleti fejtegetése, mind az azt illusztráló igen érdekes gazdaságtörténeti anyag méltó a legszélesebb körök figyelmére. Vajha megszívlelnék tanulságait a gazdasági élet gyakorlati férfiai is és segítene a kis könyv oszlatni azt az elavult materialista felfogást, melyet történelmileg iskolázatlan, egyoldalú teoretikusok oly fölültébb könnyűszerrel gyökereztettek meg nálunk a laikus közönségben. A szép tanulmány Tagányi Károlynak, a hazai gazdaságtörténet kiváló mesterének van ajánlva.

Sz—t.

AZ EMBER TRAGÉDIAJA ÚJ KIADÁS-BAN. Szép, nagy nyolcadrét formában, fementes antique papíron adatta ki a Rózsa-völgyi és Társa cég Madách remekét, a költő születésének századik évfordulójára, mely ma-holnap ránkvirrad. A szöveget Mészöly Gedeon gondozta, az 1863-iki kiadását véve alapul, vagis azt, melyet maga a költő végsőül állapított meg. E részben époly kegyeletes gonddal járt el, mint tavalyi nagybecsű *Bánk bán*-kiadásában, melynek egyébként lendületes, tömör előszava is emlékezetünkben van még. Mostani előszavában is hű marad akkori elveihez; iskolás, tanító modort mellőzve, némi lírai magabizáltsággal forgatja meg gondolatában a nagy mű problémáit, óva minden elfogultságtól és eltanult, a priori magyarázattól. Pillanatra megmutatja magát a remekmű közvetlen hatása alatt s aztán sietve kezünkbe adja a költeményt, e kivételes nagy díszét irodalmunknak. Olvassuk! Azzal ünnepeljük!

M. N.

BARTÓKY JÓZSEF. Éltesebb korban, érdemes közpálya után, csak nemrég lépett ki az irodalmi nyilvánosság elé egy fabula-kötettel s a tizenkilenc elbeszélést tartalmazó *Őszi esték*-kel. Irte-e s mit azelött? — nem tudjuk. Egy azonban bizonyos. Elbeszélései oly kész végzettséget mutatnak, milyenre művészi gyakorlás nem, csak az ember megérése, egyénisége javának tömör lehiggadása képesít.

Néhány elbeszélése a magyar régmúltból emel ki egy-egy csattanóan jellemzett faji vonást. De igazi területe nem a múlt, mely feltámasztó tanulmányt és képeletet kíván, hanem a jelen magyar világ, mely anyagi jelentkezésével együtt tapasztalása körébe esik s lélekre figyelő tekintetében is önkénytelen látóhatósággal érvényesül. Az a világ, amelyet ő mint ember ismert meg, figyelt, szeretett és szűrt le gondolattá, nem pedig az, melyet csak fiktv köntösül vont rá kész megfigyelésekre és gondolataira.

A háború alatti és utáni itthoni magyar élet az ő igazi bányája. Modelljei megtévedt, vagy súlyosan megpróbált egyszerű lelkek. A lelkek; mert a burok, a testiség, a színtér, a körül-

mények: mindaz, mi egy elbeszélésben érzékelti lehet, megvan ugyan az övéiben is, megvan éppen elegendő szemléletességgel és precízióval, de nem a művészkedés toladó tárgyaként, nem öncélul, hanem ami átátszik rajta: a lélekért. Viszont nem is második szét erőtlenség, mint némi kísértetes álomlátásban. Lélekszemlélet ez s nem szellemidézés. És hogy mégis némi „misztikus lélekzés árad soraiból felénk“ (mint előszavában Rákosi Jenő megjegyzi), az onnan van, hogy a titkolódzó, rejtett aggodalmakat, kételyeket, néma vívódásokat lappangató emberi lelkekhez szeret és tud különösen hozzáférközni, nem egyszer oly időpontban lépven meg őket, mikor izgalmak áttörnek a józan-ság ellenőrzését s látomásokká, sőt érzékletekké valósódnak. Szinte tárgyi valóságokká, miket az író valóban olyanokul ad is elő. Így aztán sok elbeszélése a szimbolizmus rokonságába kerül, de sohasem metszi el a valósághoz tapadó gyökereit. Elbeszéléseiben is van valami a fabula költőből, ki jelentésök, értelmük kedvéért költi történeteit.

Nem egyszer csodás dolgok történnek elbeszéléseiben, s mégis élethűség a legfőbb benyomásunk. Egy özvegyasszonynak, amint a kastélyból zsákmányolt holmikak (mert az ő falujokban is kiűtött a szabadság) hajnalban az állomáshoz viszi, hogy Pestre hozza eladni, megjelenik — fiával és a kastélybeli úrfival együtt, kik mindketten a harctérzen estek el — Jézus, és szomorúan inti: „miért hagyatok el engemet!“ A többi (szintén Pestre igyekvő) batusok eszméletlenül találják az asszonyt, ki magához térvén, elmondja nekik látomását. A batyuk, lopott holmik közül aztán egy sem kerül Pestre; még azon éjjel „visszalopják“ valamennyit a kastélyba. Az elbeszélés csodás eleme ezúttal a rossz lelkiismeret teremtménye, mit a sötétben imitt-amott feltűnedező mécskek, lámpák fényessége is segít létrejönni.

Máskor a némaságra kárhözottatott bosszú-érzés tövéből hajt ki a csoda, mint mikor az az öreg magyar, kit erdőről hazaballagtában egy „elenséges katona“ (Bartóky csak így szokta mondani) agyaföbe vert, megjárja a mennyországot, s onnét Szent Pétertől visszabocsátatik a földre, hogy — azt mondja — aztán András fiam csak jól eligazítsátok azt a bizonyos dolgot! E kedves, megható humorú elbeszélés is lélektani valóságot: a sértett önértetnek Istenhez forduló bizalmát, segélyt kérő mennyország-járását vetíti ki szemléletté, tárgyi csodává; nemzeti nagy megaláztatásunk egy alkalmi részletét formálva így ki tisztá, naiv költészetté, diszkrétül, fölösleges inektívák nélkül, melegen átsugárzó lírai részvétellel s mestéri szerkezetben. Ily misztikumokhoz nem kell magyarázat; sem lélektani igazolásuk, sem értelmezésük végett. A megjelenítő erővel előadott tények magukért beszélnek.

A misztikum, mi e művek fölött lebeg, a lelkeség realitása. S e belső érdeklődés, e mélyre irányított tekintet ad oly sejtelmek, nemes igézetet a szerelem érzésének is, ha nagy ritkán (s nem egyetlen és örökös témaként, mint a